

Horder – Djurslands stenmester

Sædvanligvis kender vi ikke navnene på middelalderens kunstnere. Eller rettere håndværkere, for i middelalderen betragtede man ikke malere og billedhuggere som kunstnere med særlig ophøjet status – de betragtedes som håndværkere på linje med murere og tømrere. Det forklarer også, at navnene ikke er overleveret, højst et "mestermærke" afsat f. eks. på de middelalderlige kalkmalerier.

Der er dog én markant undtagelse, nemlig Djurslands store stenmester Horder, der samtidig regnes for Danmarks fremmeste middelalderlige stenmester. Horder står bag fem portaler omkring kirkedøre og 17 døbefonte på Djursland.

Stenmesteren

Horders kendemærke er de meget fine tovsnoninger, der både bruges som dekoration i sig selv og som indramning af motiver, det være sig dyr eller mennesker. Desuden hugger Horder altid i meget lav relief, blot mellem en halv og én cm dyb, og (næsten) altid i lys og finkornet granit.

Trods det lave relief står udsmykningen klar og levende og vidner om en usædvanlig billed- og fortælleglæde. Ingen kan være i tvivl om, at vi her efter nutidens standard har at gøre med en stor kunstner. Det håndværksmæssige kan man også kun beundre, da datidens stenhuggere kun havde en enkelt primitiv spidshammer til rådighed.

Og hvordan kender vi så hans navn? Ved en sær tilfældighed. En gravsten med typisk Horder-udførelse, opdaget i 1821 på Løvenholm. På enden af gravstenen står delvist med latinske bogstaver "Horderus", og det antages at være hans signatur. Antages – ja, for "stensikker" er tydnngen ikke, men alligevel almindeligt accepteret.

Et andet spørgsmål er dateringen. Her hælder kendinge til historikeren Poul Nørlunds fortolkning. Han mener, at den høje hue, som den kvindelige stifter af kirken – må være Stenalts frue - bærer på Horders portal ved Ørsted kirke, kan dateres til ca. 1175-1200. Eftersom en del andre indicier peger i retning af det sene 1100- eller tidlige 1200-tal, har denne datering vundet hævd.

Man er ikke i tvivl om, at Horders værksted har været på Djursland, og sandsynligvis det nordlige Djursland, hvor alle hans hovedværker er. Men der findes også enkelte Horder-døbefonte på Fyn og Angel, alle placeret på steder, hvortil man har kunnet sejle fra Djursland.

Værkerne

Horders døbefonte findes bl. a. i kirkerne i Hammelev, Holbæk, Hornslet, Karlby, Mygind, Nørager, Veggerslev, Vejlbj og Villersø. Typisk med tovsnoninger, løver og menneskehoveder.

De næsten bjergtagende fine portaler med tovsnoninger og flot huggede personer finder vi i Ørsted, Vejlbj (ved Allingåbro) og Rimsø. I de to første kirker er både nord- og sydportal bevaret, altså portalerne omkring både kvindernes og mændenes indgang. I Rimsø er kun portalen omkring den tilmurede syddør bevaret. Som eksempel skal den nærmere omtales her.

Rimsø-portalen

Portalens tympanon (overligger) er en vild løve med tungen ud af munden, manke og duskhale – et motiv, der også ses på Horders døbefonte. Siderne af portalen udgøres af dobbelt tovsnoning og to figurer og en dekorativ fugl på hver side, hver også omsluttet af tovsnoning.

De to figurer på venstre side er der ikke tvivl om: det er Kristus øverst med korsglorie og "Livets Bog" i hånden, og Jomfru Marie nederst med frue-hovedlin og glorie.

Sværere er det at tyde de to figurer på højre side, men begge har dobbeltglorie, så de hører til den allerhelligste klasse. Begge interagerer med personerne overfor ved at pege i retning af dem. Derfor kunne en tydning være, at vi nederst ser bebudelsen i skikkelse af ærkeenglen Gabriel eller Mikael, der fortæller Jomfru Marie overfor, at hun skal føde Himmelsønnen. Det ville også forklare det usædvanlige, at Jomfru Marie er portrætteret uden barnet.

Den øverste person kunne så være Johannes Døberen, der ved at pege gør opmærksom på hovedpersonen Kristus overfor.

Alle personer gestikulerer med hænderne og skaber derved bevægelse i billedserien. Bevægelse sker også - meget typisk for Horder – ved at personernes klædedragt er i bevægelse. Dragterne hos de to personer til højre regnes for Horders ypperste af slagsen: vi ser underkjortlernes utal af plisserede læg, kapperens tungere bløde folder og de perlebestukne søm, der bugter sig over kapperne. De vide ærmegab hænger ned i smukke buer.

Personernes ansigter er alvorlige og beherskede – jyske, har nogen ment (!) - men hænder og klædedragt gør dem levende. Samme karakteristika ses på portalerne i Ørsted og Vejlby.

De fem bevarede Horder-portaler på Djursland er toppen af middelalderlig stenhuggerkunst i Danmark.

Rimsø-portalen. Foto VFH 2017.

I Vejlbj er sydportalen nu indsat omkring indgangen i vest i den nye del af kirken. Foto VFH 2018

Øverste del af portalen omkring den tilmurede syddør i Ørsted. Løverne øverst ligner den i Rimsø. Kristus til højre fremviser også her "Livets Bog". Til venstre kong Herodes. Til højre nederst ses toppen af en fremstilling af Adam og Eva i Paradiset. Foto VFH 2017

Klumme i DjurslandsPosten september 2018, af Vilfred Friborg Hansen